

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidenta Ojāra Spārīša svētku uzruna LZA Rudens pilnsapulcē

2018. gada 29. novembrī

Godātie akadēmiķi, Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekļi, ārzemju un goda locekļi, akadēmisko titulu kandidāti un viesi! Esiet sveicināti Rudens pilnsapulcē, ar kuru tikai nedēļu pēc vēsturiskā atceres datuma iezīmējam Latvijas valsts dibināšanas simto gadadienu, un, piešķirot LZA Lielās medaļas, godinām mūsu zemes izcilākos pētniekus. Visu šo gadu, bet it īpaši novembra mēnesi mēs vadām valsts jubilejas zīmē un ikviens pārdomājam savu mijiedarbību ar savu valsti. Mēs labprāt salīdzinām tiesību un pienākumu paradigmas, bet vai tikpat labprāt mēs izvērtējam savu kā pilsoņu lomu mūsu valsts attīstīšanā? Un vai novērtējam, ko mums nozīmē valsts? Vai, salīdzinot savu ieguldījumu šīs valsts dzīvē, mēs varam sniegt atbildes uz jautājumiem: kādi procesi rada valstis un kādi mehānismi tās stiprina?

Ikvienai tautai, vai tā būtu Bībeles jūdu tauta ēģiptiešu gūstā vai mūsu tauta vācu, poļu, zviedru un krievu lielvaru atkarībā, trīs pamatvērtības ir palīdzējušas sevi saglabāt un izdzīvot spaidu apstākļos. Tās ir: sava zeme, vienādi just, domāt un strādāt radušu cilvēku kopums un VALSTS GRIBA. Griba ir tas iracionālais un metafiziskais spēks, kas palīdz izciest mokas un pazemojumus. Griba liek celties un attīstīt ikviena indivīda spēkus kopīgam mērķim, un griba māca atjaunoties ģimenē, dzimtā un turpināties TAUTĀ vēl pēc simtiem mūžu.

Lai šādu gribas stāvokli sasniegtu, bija jāpaiet daudziem gadsimtiem, veļu valstī jānokāpj daudzām paaudzēm, atstājot mantojumā domu par stipru tautu, kura tāda var kļūt tikai kopībā. Laiks un tautas griba pierādīja, ka ikvienas stipras un turpināties spējīgas kopības ideālā forma ir VALSTS. Šī doma nenobrieda īsā laikā, bet gan tikai jaunā laika vēstures koordinātēs, kuras veidoja modernais Renesanses cilvēks. Viņa gars bija rūdīts humānisma atziņās un prāts – asināts Eiropas universitāšu auditorijās, bet savstarpējās saskarsmes iemaņas trenētas merkantilu mērķu labad attīstītās amatniecības un tirdzniecības saitēs ar visu pasauli. Tikai tāds indivīds spēja domāt par to, kā jaunu demokrātisku pārvaldes formu likt monarhijas vietā, un kā ikvienam attīstīt savas spējas, saliedētas sabiedrības labā.

Šogad savas pastāvēšanas 150. gadadienu atzīmē Rīgas Latviešu biedrība, kuras pastāvēšanas vēsturiskā jēga ir bijusi mūsu priekšteču VALSTISKĀS APZIŅAS veidošanā, kas 1918. gadā rezultējās ar Latvijas kā valsts dibināšanu. Šis panākums nekad nav novērtējams par zemu. Mums ir sava zeme, sava valsts un savi likumi, sava izglītība un zinātne, savas ražošanas un kultūras attīstības programmas, kas tieši tāpat kā šo sasniegumu aizsardzība, prasa nepārtrauktu valsts gribas un valstiskās apziņas audzināšanu un stiprināšanu. Bet ar kādām metodēm, kādiem līdzekļiem tas veicams 21. gadsimtā? Ar kādiem vārdiem ir uzrunājams sarežģītus izglītības un informācijas piekļuves ceļus izstaigājušais mūsdienu cilvēks? Uz šiem un vēl citiem ar laikmeta ātri mainīgo dabu un valsts pastāvēšanai eksistenciāliem jautājumiem samērojamas atbildes ir jāmeklē un jāatrod katrai sabiedrībai, katrai kopienai, un akadēmiskā kopiena nu reiz ir tā, uz kuru sabiedrība lūkojas ar vislielākajām gaidām un vislielākajām cerībām.

Vai un kā izdodas attaisnot šīs uz mums liktās cerības? Latvijas Zinātņu akadēmijas Rudens pilnsapulce sniedz atbildes visai sabiedrībai, izvirzot akadēmiskās karjeras priekšplānā pētnieka briedumu sasniegušos īsteno un korespondētājlocekļu kandidātus – tos, kuri ir spējuši piešķirt Latvijas zinātnei starptautisku spožumu, un tos, kuri savu pētnieka misiju īsteno valstiskās apziņas un valsts gribas vadīti. Ne jau politiķi vai ierēdniecība, ievērojot iepirkuma vai kādu citu likumu, piešķirot vai pārdaļot budžetu, spēj veicināt pilsoņu pienākumu pret valsti. Tikai pašu pilsoņu apziņā izlolota valsts vērtības apziņa un kā aksioma nostiprinājies kategoriskais imperatīvs – VALSTS GRIBA – ir tas spēks un motivācija, kas augstāk par savu personisko labklājību un komfortu nostāda pienākumu un atbildību pret savu zemi, sabiedrību un tās nākotni!

Latvijas Zinātņu akadēmijas velte valsts dibināšanas simtgadē ir tās nominanti Lielās medaļas saņemšanai. Šogad tie ir tiesību zinātnieks, juridisko zinātņu habilitētais doktors un mūsu akadēmiķis Kalvis Torgāns un farmakoloģe, habilitētā medicīnas zinātņu doktore, akadēmiķe Vija Zaiga Kluša. Par viņiem vislabākos vārdus drīz sacīs akadēmiķi Tālav Jundzis un Gunārs Duburs. Bet no savas puses es vēlos piebilst pavisam nedaudz. Latvijas Universitātes profesora un akadēmiķa Kalvja Torgāna darbībā par visu augstāk es vērtēju viņa atbildību pret Latvijas Zinātņu akadēmiju, koleģialitāti, izpalīdzību un cieņu, ko viņš kā augstas

inteliģences personība velta valsts nozīmes intelektuālās elites institūcijai, patiesībā – valstiskuma simbolam. Akadēmiķim Kalvim Torgānam kā nerimtīgam tiesību zinātnes attīstītājam, mācībspēkam un daudzu pētījumu autoram pieder fundamentāla loma Latvijas tiesību sistēmas izpētē, Civilprocesa likuma analīzē un komentēšanā, vairāku juristu paaudžu sekmīgā izglītošanā, par ko mēs viņu šodien godinām visas akadēmiskās saimes, visas Latvijas priekšā.

Pilnīgi noteikti, ka akadēmiķes un Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes profesores Vijas Zaigas Klušas daudzo nopelnu vidū *laudatio* teicējs akadēmiķis Gunārs Duburs izcels vēl kaut ko daudz nozīmīgāku un pasacīs to tikai mediķiem vien saprotamā valodā, taču manās acīs farmakoloģe Vija Zaiga Kluša ir ievērojama kā reģeneratīvās medicīnas pārstāve Latvijas zinātnē. Viņas daudzo pētījumu vidū ir arī eksperimenti ar kaulu smadzeņu receptoru kairināšanas procesu vērojumiem, pierādot serotoninā, dopamīnā, gammaaminosviestskābes, adrenalīnā un citu vitāli svarīgu gēnu produktu veidošanās procesus un virkni citu bioķīmisku reakciju dažādos smadzeņu veidojumos. Mūsdienās, kad visā pasaulē notiek intensīvi pētījumi reģeneratīvās medicīnas jomā, ar Vijas Zaigas Klušas un viņas kolēģu pētījumiem Latvija kļūst par starptautiski redzamu spēlētāju.

Šodien jāapliecina ir vislielākā cieņa Borisa un Ināras Teterevu fondam, kas LZA Lielās medaļas laureātus ir pagodinājuši ar naudas prēmiju!

Apkopojot jubilejas gada panākumus, mēs varam izteikt gandarījumu un prieku par to, ka valsts dibināšanas atceres dienā 18. novembrī Rīgas Dome piešķīra Rīgas balvu nominācijā "Zinātniskie pētījumi Rīgai" LZA korespondētājloceklim, Latvijas Organiskās sintēzes institūta ķīmijas doktoram Pāvelam Arsenjanam par starptautiski atzītiem pētījumiem pretvēža preparātu izstrādē uz selēnu saturošu savienojumu bāzes. Bet ar ne mazāku prieku mēs gaidīsim decembra izskaņu un Ziemassvētkus, kad varēsim izvērtēt un iepazīstināt Latvijas sabiedrību ar šī gada ievērojamākajiem sasniegumiem zinātnē. Un tie neizpaliks!

Lepnuma un gandarījuma piepildītu jums šo Rudens pilnsapulci!